

TENDINȚE ÎN PARCURSUL COMPETITIVITĂȚII ECONOMIEI NAȚIONALE: CUANTIFICARE ȘI CONSTRÂNGERI¹

Membbru corespondent al AȘM **Alexandru STRATAN**
Institutul Național de Cercetări Economice

TRENDS IN THE COMPETITIVENESS OF THE NATIONAL ECONOMY: QUANTIFICATION AND CONSTRAINTS

Summary. In the process of consolidating a deep and comprehensive free trade area with the European Union, the increase of the national competitiveness has become a major objective. The purpose of this paper is to assess the competitiveness of the national economy in 2016, through its main final and intermediary indicators and determinant factors, in conformity with the methodology elaborated by the National Institute for Economic Research of the Republic of Moldova (NIER). The main results of the investigations reside in providing a comprehensive diagnosis of economic and social processes that help determine the level of national competitiveness and identify major constraints.

Keywords: competitiveness, economic growth, external trade, investments.

Rezumat. În procesul consolidării unei zone de comerț liber aprofundată și comprehensivă cu Uniunea Europeană, sporirea competitivității naționale a devenit un obiectiv de importanță majoră. Scopul lucrării constă în evaluarea competitivității economiei naționale în anul 2016, prin prisma principalilor indicatori finali, intermediari și factori determinanți ai acesteia, în conformitate cu metodologia elaborată de Institutul Național de Cercetări Economice din Republica Moldova (INCE). Principalele rezultate obținute în urma investigațiilor constau în oferirea unei diagnoze comprehensive a proceselor economice și sociale ce contribuie la determinarea nivelului competitivității naționale și identificarea constrângerilor majore.

Cuvinte-cheie: competitivitate, creștere economică, comerț exterior, export, investiții.

PRELIMINARII

Monitorizarea și evaluarea, în mod sistematic, a procesului de implementare a Foii de parcurs privind ameliorarea competitivității [1] relevă din necesitatea imperativă a implementării acestui document de politici pentru susținerea reformelor de restructurare calitativă a economiei și dezvoltarea capacității concurențiale a acesteia pe arena internațională, contribuind, prin urmare, la asigurarea unei creșteri sustenabile și a veniturilor reale ale populației. Foaia de parcurs cuprinde o matrice de politici necesare pentru ameliorarea competitivității Republicii Moldova, pornind de la principalele constrângeri identificate în calea sporirii competitivității naționale din analiza principalelor documente strategice de dezvoltare a țării, în special a Strategiei Naționale de Dezvoltare (SND) „Moldova 2020” și strategiilor sectoriale, precum și poziționarea Republicii Moldova în clasamentele internaționale (cu precădere, Global Competitiveness Report, Doing Business Report, The Global Enabling Trade Report ș.a.).

¹ Articol finanțat de Proiectul din cadrul Programului de Stat „Diagnosticarea nivelului competitivității Republicii Moldova și evaluarea progreselor în valorificarea oportunităților oferite de către Zona de Liber Schimb Aprofundată și Cuprinzătoare (ZLSAC) cu Uniunea Europeană” (16.00420.08.03A).

ASPECTE METODOLOGICE

Întrucât procesul de analiză al competitivității este prin esență unul complex, spectrul de indicatori și factori determinanți fiind unul vast și putând suporta anumite modificări la diverse etape de analiză, metodologia prezintă un set de indicatori de bază care constituie nucleul cercetării pe parcursul ultimilor trei ani de zile (2014–2016). Astfel, în cadrul cercetării, au fost diferențiate două categorii mari de indicatori necesari a fi cuantificați în procesul de evaluare a competitivității economiei Republicii Moldova:

- *Indicatori finali.* Potrivit abordărilor teoretice și empirice general acceptate, indicatorii primari ai competitivității sunt asigurarea unei creșteri susținute și creșterea bunăstării populației. Totodată, în condițiile Republicii Moldova, acest grup urmează a fi complementat și cu indicatorii de performanță ai exporturilor și investițiilor. Or, în conformitate cu SND „Moldova 2020”, ritmul de creștere economică al țării va putea fi susținut și accelerat doar în condițiile unei schimbări structurale a economiei naționale, care implică schimbarea modelului de creștere economică bazat pe consumul alimentat de remitențe în favoarea unui model dinamic bazat pe atragerea investițiilor străine și locale, precum și pe dezvoltarea industriilor exportatoare de bunuri și servicii.

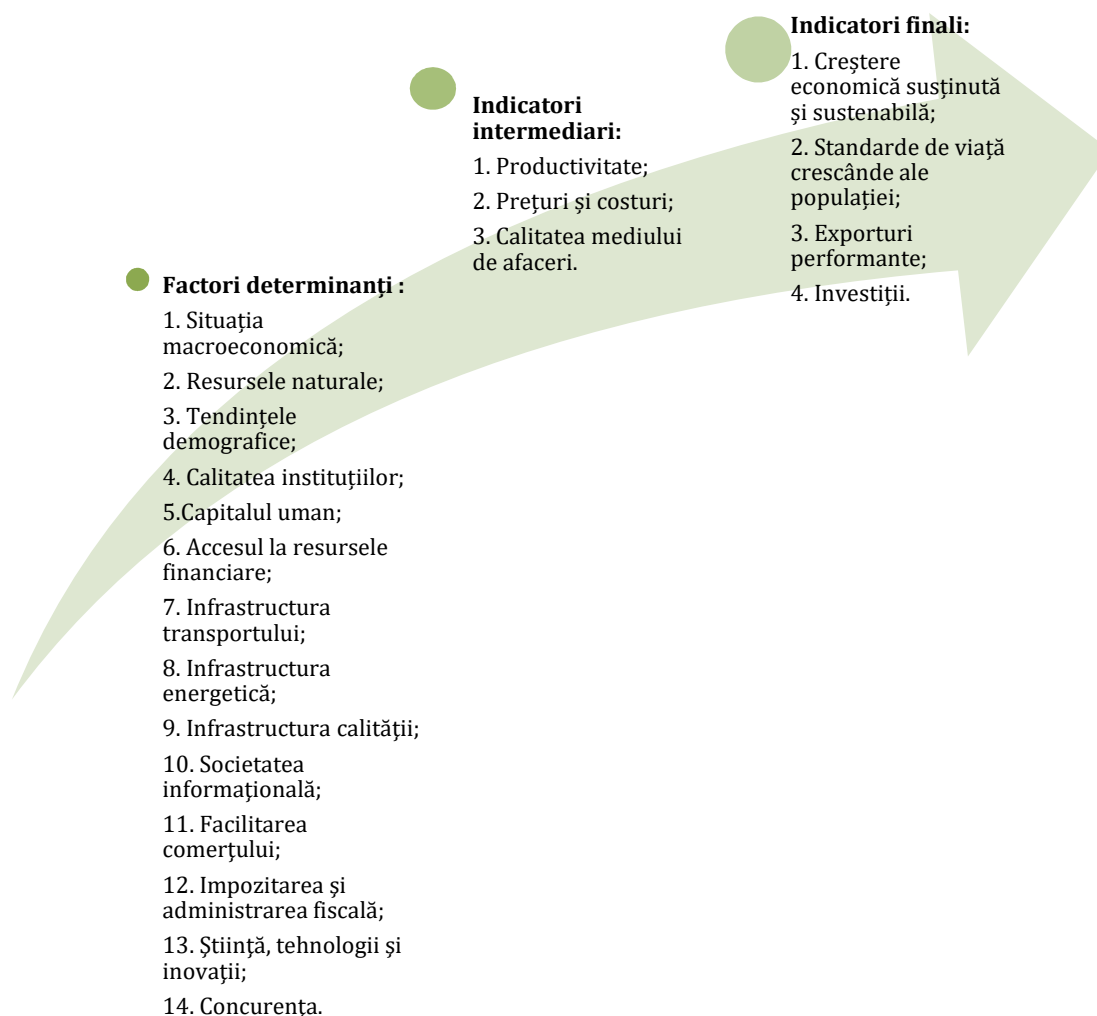
▪ *Indicatori intermediari*, reprezentați de indicatori de măsură a productivității, prețurilor și costurilor. Deși nu pot fi considerați separat indicatori finali ai competitivității, aceștia reprezintă condițiile esențiale care, într-un sistem cu un set de alți factori determinanți și de politici macroeconomice ale statului, contribuie la creșterea competitivității.

Concomitent, au fost identificați *factorii determinanți*. Pentru înțelegerea mai bună a evoluției indicatorilor sus menționați este pertinentă analiza factorilor determinanți și a politicilor statului în contextul dat, în special prin prisma influenței pe care o au asupra competitivității. Acest compartiment asigură analiza mediului macroeconomic și calitatea mediului de afaceri. Relevantă, din acest punct de vedere, este evaluarea indicelui de prognoză de percepție a mediului de afaceri elaborat de către INCE, analiza mediului concurențial în țară și a gradului de concentrare a pieței în ramurile în care Republica Moldova deține un

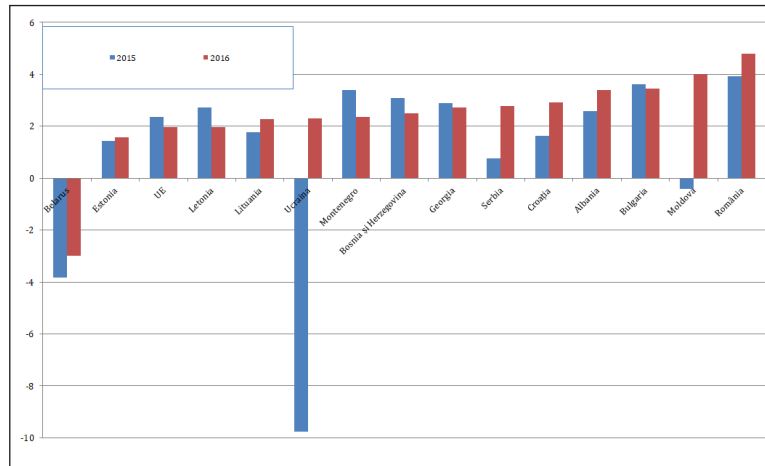
avantaj comparativ, în sectoarele nontradabile importante pentru dezvoltarea sectoarelor tradabile, precum și analiza politicilor statului conform priorităților stabilite în matricea de politici a Foi de parcurs pentru ameliorarea competitivității.

Grafic, structura etapelor analizei competitivității poate fi reprezentată după cum se vede în figura 1. Această investigație, în complex, permite identificarea, la fiecare etapă, a constrângerilor critice în procesul de ameliorare a competitivității și de activizare a pârgurilor distinctive în acest sens.

Potrivit recomandărilor Băncii Mondiale în Trade Competitiveness Toolkit [2], a fost selectat drept punct de referință pentru analiză (benchmark) nivelul mediu al indicatorilor pentru UE-28 și pentru alte șase țări: *Letonia, Lituania, România, Georgia, Serbia, Ucraina*. Selectarea acestora s-a efectuat conform mai multor criterii: țări din vecinătate și cu o cultură relativ apropiată, dimensiune, structura economică rela-

Figura 1. Procesul sporirii competitivității naționale (elaborat de autor).

Figura 2. Creșterea economică în profil regional, 2016, anul precedent=100%.
Sursa: FMI, World Economic Outlook Database, April 2016.

tiv similară cu cea a unor țări de referință la începutul tranziției, economii relativ mici și dotare redusă în resurse naturale care au reușit să atingă performanțe înalte de creștere etc.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

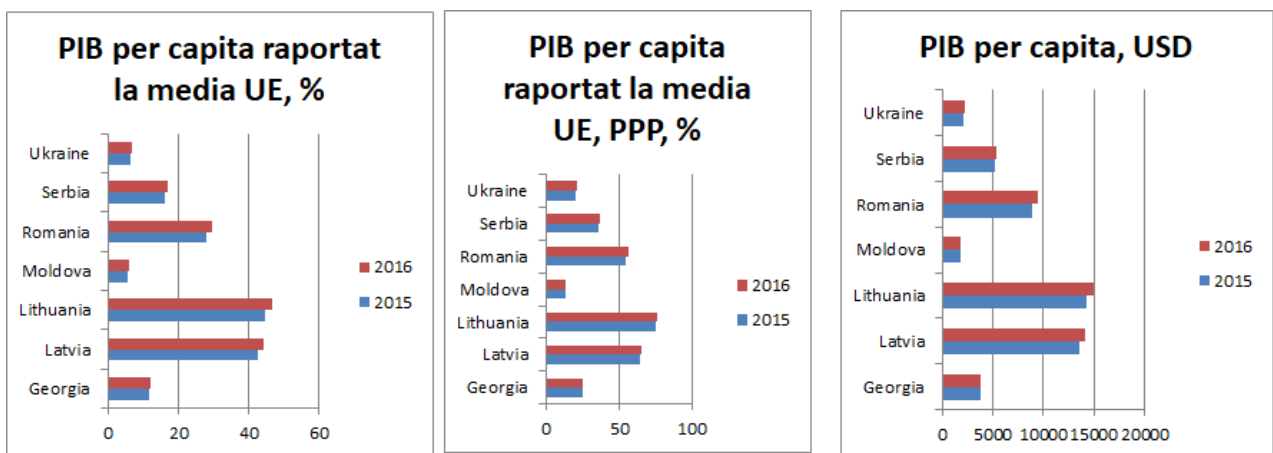
În cadrul etapei anului 2017, au fost analizați un set de indicatori, categorisiți în câteva grupe mari, ce reflectă progresele țării privind modificarea competitivității sale pe plan internațional pentru anul 2016. Grupele de indicatori scot în evidență competitivitatea țării în funcție de eforturile depuse, crearea unui mediu de afaceri favorabil, rezultatul intermediar – costurile, prețurile, productivitatea și dinamica mediului de afaceri și rezultatul final – capacitatea de a atrage investiții și de a concura pe piețele externe, precum și de a spori standardele de viață ale populației.

Creșterea economică sustenabilă și susținută. Republica Moldova a marcat o creștere relativ înaltă comparativ cu alte state din regiune în 2016 – de 4,1% în termeni reali f.a.p. (figura 2). Printre țările de referință

doar România a avansat mai rapid – cu 4,8%. Totodată, nivelul PIB în Moldova se apropie de cel înregistrat de către Lituania în anii 1995, Letonia în 1997, Georgia în 2005.

Pe termen mediu, doar Georgia a înregistrat ritmuri mai înalte de creștere a PIB-ului comparativ cu Moldova. Totodată, discrepanțele în dinamica creșterii sunt mici față de celelalte state, contrar bazei de comparație care este semnificativ mai mică în Moldova. Astfel, anticipările și țintele stabilite în Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova 2020”, la capitolul creșterea economică, riscă să rămână nerealizate (creșterea reală medie anuală de 4,7% în perioada 2012–2020 conform scenariului de bază).

Creșterea economică înregistrată de Republica Moldova a asigurat o reducere ne semnificativă a decalajelor în ceea ce privește crearea PIB per locuitor. Cât privește Lituania și România, discrepanța a devenit mai pronunțată. În 2016, PIB-ul Moldovei raportat la un locuitor a însumat 1900,9 USD, în creștere cu 72 USD față de anul 2015. În Georgia creșterea a fost

Figura 3. PIB per capita raportat la media UE-28 (%) și PIB per capita (USD).
Sursa: Calculele autorului conform datelor FMI și UNCTAD.

Unii indicatori ai sărăciei în Moldova și țările de comparație

	Populația aflată sub riscul sărăciei conform pragului național, % (2015)	Intensitatea depravării	Contribuția privării la sărăcia generală		
			educație	sănătate	nivelul de trai
Lituania	22,2	13,9	-	-	-
Letonia	20,7	16,4	-	-	-
România	22,4	22,7	-	-	-
Serbia	24,5	24,0	30,7	40,7	25,2
Georgia	14,8	37,6	7,4	67,4	28,7
Ucraina	6,4	34,5	19,0	77,5	3,5
Moldova	9,6	38,4	11,0	66,9	22,1

Sursa: Pentru țările UE: [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:At-risk-of-poverty_rate_after_social_transfers_by_most_frequent_activity_status,_2015_\(%25\)_YB17.png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:At-risk-of-poverty_rate_after_social_transfers_by_most_frequent_activity_status,_2015_(%25)_YB17.png); pentru Georgia, Ucraina, Moldova: <http://wdi.worldbank.org/tables>; <http://www.un.org/millenniumgoals/poverty.shtml>; HDI Report 2016 [4].

de 80 USD, în Serbia – 132 USD, Letonia – 446 USD, România – 531,4 USD, Lituania – 630,5 USD și doar în Ucraina mai mică, constituind 60 USD.

În 2016 PIB-ul Moldovei per capita raportat la media UE, exprimat în prețuri curente, constituia 5,9%, și circa 13,7% ajustat la PPP. Comparativ cu anul 2015, Moldova, precedând Ucraina, a înregistrat cele mai reduse performanțe în ceea ce privește micșorarea diferenței acestui indicator comparativ cu UE (figura 3).

Agricultura a contribuit cel mai mult la majorarea PIB-ului în 2016. În același timp, Republica Moldova rămâne la coada țărilor de referință la capitolul productivitatea muncii în sectorul agricol (VAB agricol per angajat), depășind doar Georgia. Conform datelor Băncii Mondiale, în 2016, Valoarea Adăugată Brută creată de un angajat în sectorul agricol al Moldovei constituia circa 6,4 mii USD, ceea ce reprezenta doar 22% din media UE. Apropiate sunt valorile acestui indicator în Ucraina și Serbia. La o distanță mai mare se află însă țările din spațiul UE. Lideri printre țările de referință sunt România și Lituania. În dinamică, productivitatea muncii în Moldova în acest sector s-a triplat pe parcursul ultimilor 10 ani.

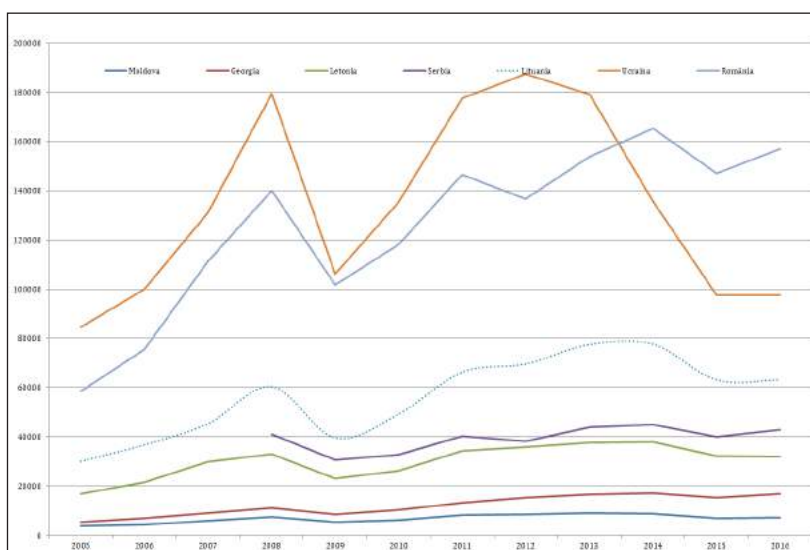
Anul agricol favorabil a fost unul din factorii care a permis reanimarea exporturilor și a variației stocurilor în 2016. La fel a sporit ușor consumul intern, în pofida scăderii remitențelor al treilea an consecutiv. Sporirea consumului pare însă să fi stimulat mai mult importurile decât sectorul intern de producere. O confirmare este și majorarea cu ritmuri mai accelerate a importului de produse de consum decât a bunurilor intermediare pentru producție și a celor capitale. Formarea Brută de Capital a fost în scădere al doilea an consecutiv, fiind în declin atât investițiile publice, cât și cele private: autohtone și străine.

Nivelul de trai al populației. Potrivit standardului internațional, sărăcia s-a accentuat. În ultimii ani se evidențiază o aprofundare a inegalităților sociale dintre populația din mediul rural comparativ cu cea din mediul urban. La sate pauperitatea este determinată, în mare măsură, de lipsa oportunităților de angajare, precum și de nivelul înalt al ocupării în agricultură. Mai mult, în ultimii ani, rata sărăciei a fost în creștere pentru persoanele ce activează în sectorul agricol.

În abordare comparativă, sărăcia în Republica Moldova pare a fi mult mai scăzută decât în țările de referință (tabelul 1). Conform estimărilor raportate la pragul național, rata de sărăcie în Moldova este depășită doar de Ucraina, unde sub riscul sărăciei, potrivit ultimelor date disponibile, se află peste 6% din populație. În țările membre ale UE, luate ca referință (Lituania, Letonia, România), precum și în Serbia, sub pragul sărăciei se plasează în medie fiecare a cincea persoană, deși nivelul de dezvoltare a țărilor este superior situației din Moldova. Discrepanța foarte mare dintre țări privind rata sărăciei se explică prin diferențele metodologice de calcul al pragului național al sărăciei în țările CSI și cele din UE¹, dar și prin diferențele în standardele de viață, nivelurile de dezvoltare și politicile sociale.

Astfel, potrivit pragului internațional al sărăciei stabilit la 4,30\$ per persoană, circa 23% din populația Moldovei trăiește sub acest prag. Deși rata sărăciei absolute e în descreștere în ultimul deceniu, sărăcia rămâne în topul preocupărilor populației, constituind o problemă pentru fiecare al doilea cetățean (BOP, 2015–2017). Indicatorii statistici internaționali, cu referire la sărăcia non-monetară, atestă că degradarea

¹ Indicators for Monitoring the Millennium Development Goal 1. Definitions and use in official MDG reports in the UNECE region.

Figura 4. Comerțul exterior al Republicii Moldova în profil regional, mil. USD.
Sursa: UNCTAD.

socială și economică, în comparație cu țările de referință, este mai înaltă în Republica Moldova, afectând peste 38% din populația țării.

Distribuirea inegală a veniturilor predisune economiile la crize, complică procesul de revenire și împiedică valorificarea potențialului maxim. Prosperitatea influențează calitatea potențialului uman. De aceea, orice obiectiv care vizează dezvoltarea capitalului uman, inclusiv în vederea creșterii competitivității naționale, trebuie să aibă drept punct de pornire ameliorarea calității vieții și creșterea bunăstării populației. Un imperativ devine crearea oportunităților de ocupare a forței de muncă, dezvoltarea politicilor ocupaționale, alinierea cuantumului minim al salariului garantat la valoarea minimumului de existență, ținându-se cont de standardele europene [5], eradicarea sărăciei, promovarea îmbătrânirii active și dezvoltarea politicilor în acest domeniu.

Comerțul exterior. Pe fundalul unei serii de constrângeri ce au continuat să influențeze economiile lumii: dezechilibre economice; scăderea prețurilor internaționale la combustibili și la produsele agroalimentare; fluctuațiile majore pe piețele valutare; instabilitatea politicilor ș.a. comerțul internațional și ISD au cunoscut evoluții foarte modeste în 2016 (figura 4).

Atât Moldova, cât și celelalte state de referință au înregistrat evoluții foarte modeste ale comerțului exterior în 2016. Conform datelor UNCTAD, doar Georgia, Serbia și România au marcat o dinamică mai înaltă. În Letonia și Lituania, de altfel, situație care a caracterizat UE în ansamblu, ca urmare a scăderii valorii unitare a bunurilor tranzacționate comparativ cu anul precedent, valoarea nominală a comerțului cu bunuri s-a diminuat. Totodată, UE – al doilea actor

după importanță în comerțul mondial –, și-a majorat cererea de bunuri, sub aspect cantitativ, atât pe piața intracomunitară cât și pe cea extra-comunitară.

Comerțul exterior al țării noastre a marcat o dinamică redusă, totodată exporturile au înregistrat o creștere mai înaltă comparativ cu importurile. Exportul de servicii s-a majorat cu circa 8%, în timp ce importul a fost în descreștere cu 0,3%. La fel stau lucrurile și în cazul comerțului cu bunuri, exporturile înregistrând o creștere accentuată. Valoarea acestora a sporit cu 4% f.a.p., iar importurile doar cu 0,8%. Ansamblul factorilor ce au influențat negativ exporturile în 2014 și 2015 au continuat să-și exercite acțiunea nefavorabilă și în 2016.

Balanța comerțului cu servicii în 2016 a fost în surplus cu 212 mil. USD. Deficitul balanței comerciale cu bunuri a continuat să se reducă al treilea an consecutiv, valoarea sa în 2016 fiind cea mai mică atestată începând cu anul 2007. Deficitul comercial a însumat 1975 mil. USD în 2016. Raportat la valoarea PIB, indicatorul înregistrează cel mai mic nivel pentru perioada anilor 2003–2016 și, totodată, reflectă cea mai mare valoare printre țările de referință, după Georgia.

În 2016, comerțul exterior moldovenesc s-a caracterizat prin mai multe evoluții ce știrbesc competitivitatea sa. Moldova pare să fie prinsă în „capcana calității joase a exporturilor”. Exportăm mai mult, dar primim mai puțini bani în schimb. În 2016, Moldova a exportat mai multe bunuri. Totodată, influxul banilor din străinătate asociat acestor tranzacții s-a redus față de anul 2015. Comparativ cu anul 2011 volumul bunurilor exportate s-a majorat cu circa un sfert (27%), în timp ce valoarea unitară s-a redus cam în aceeași măsură. Conform datelor UNCTAD, indicele Valorii

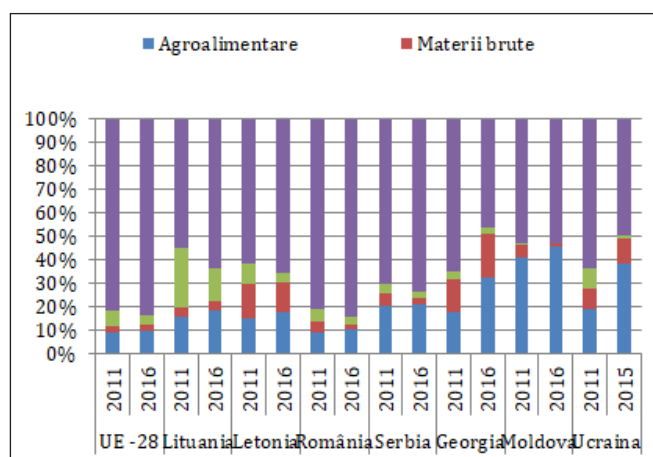

Figura 5. Structura exporturilor pe principalele grupe de produse în profil regional, %.

Sursa: Calculele autorului conform datelor WITS.

Unitare în Republica Moldova, în 2011 față de anul 2000, a constituit 133%, în 2016 – 94,7%, cele mai mici valori înregistrate printre țările de referință. Modificarea valorii unitare a exporturilor este strâns legată de structura exporturilor. Or predominarea produselor primare și manufacturate cu o intensitate redusă a tehnologiilor generează prețuri mici. Respectiv, aceeași situație este în cazul produselor de o calitate mai redusă. Cu mici variații de la an la an, exporturile moldovenești își păstrează structura, iar discrepanțele majore în structura exporturilor comparativ cu țările de referință se mențin (figura 5).

Cu variații doar în ce privește valoarea ponderii acestora, topul principalelor 10 produse exportate în 2016 a rămas nemodificat comparativ cu anul 2015 și era format din: mașini, aparate și echipamente electrice; semințe oleaginoase; băuturi; cereale; fructe; îmbrăcăminte tricotată și croșetată, precum și alta decât cea tricotată și croșetată; mobilă; uleiuri și grăsimi vegetale și animale; produse farmaceutice. Cu excepția mașinilor, aparatelor și echipamentelor electrice, a produselor farmaceutice, pentru toate produsele din top, Republica Moldova are un Avantaj Comparativ Relevant (ACR) asigurându-și un surplus comercial. Semințele oleaginoase, cerealele, băuturile, fructele și zahărul sunt cinci categorii de produse care asigură cea mai mare cotă pe piața mondială printre produsele moldovenești exportate. Fiecare dintre acestea deținea în 2016 peste 0,1% din exportul mondial. Printre produsele manufacturate nealimentare cota mondială cea mai mare o asigură articolele și accesoriile de îmbrăcăminte (0,07%) și mobilă (0,06%). Doar categoriile: mașini, aparate și echipamente electrice; semințe oleaginoase; cereale; mobilă și îmbrăcăminte altele decât tricotată și croșetată au înregistrat un ritm mediu anual de creștere pozitiv în ultimii 5 ani, iar primele patru și o majorare a cotei pe piața mondială. Printre alte

produse a căror pondere în exportul mondial a înregistrat o creștere anuală medie pozitivă în ultimii 5 ani și este relativ mai mare ca ponderea Moldovei în ansamblu în exportul mondial sunt lactatele, sticla, animalele vii, săpunurile, produsele din cereale și făină.

În anii 2011–2016, Uniunea Europeană, inclusiv Lituania, Letonia și România, dar și Serbia au înregistrat o creștere a cotei produselor manufacturate, concomitent și a produselor agroalimentare. Ultimele două țări reflectă cea mai apropiată structură a exportului de cea a UE. În Moldova, Georgia și Ucraina, ponderea produselor agricole a sporit din contul reducerii produselor manufacturate. Ritmul mediu anual de creștere pentru categoria dată a fost negativ în perioada dată, în fiecare din aceste trei state.

În 2016 s-a redus valoarea produselor intensive în tehnologii exportate de către Republica Moldova f.a.p. Astfel Moldova este țara cu cea mai mică cotă a produselor înalt intensive în tehnologii în export. Pe termen mediu, un ritm mediu anual de creștere pozitivă în Moldova au cunoscut doar produsele primare (1,1%) și cu intensitate medie în tehnologii (2,2%), fiecare majorându-și cota cu 3 p.p. Pe de altă parte, Letonia, Lituania și Serbia au înregistrat un ritm relativ înalt de creștere a produselor intensive în tehnologii avansate.

Pe termen lung se atestă o temperare semnificativă a importurilor, acestea sporind mai lent decât exporturile în 2016. Totodată, decalajul mare dintre ponderea exporturilor și cea a importurilor de bunuri în PIB se menține la același nivel în Moldova. Situația este mai nefavorabilă în Georgia, unde gradul de deschidere a economiei a sporit, exclusiv din contul importurilor.

Structura importurilor se modifică treptat. Produsele manufacturate nealimentare și-au majorat cota până la un nivel record pentru perioada anilor 2001–2016, constituind 68,4%. Totodată, importul bunuri-

lor intermediare și celor capitale, care reflectă dinamica proceselor de producție în 2016, dar și în ultimii ani, au avut o evoluție mult mai modestă comparativ cu importul bunurilor de consum.

În 2016, continuând tendința ce s-a conturat în ultimii cinci ani, concentrarea exporturilor (indicele HH) pe grupe de produse a crescut. Deținem locul de la coadă printre țările de referință, după Georgia și Ucraina. Numărul produselor exportate (poziții ale nomenclatorului SA dezagregat la 6 cifre a căror valoare la export depășește 10 mii USD) de către Moldova este însă cel mai mic printre toate statele de referință.

Gradul de concentrare a piețelor, deși a sporit ușor comparativ cu anul 2015, în linii mari indică valori joase în 2016. S-a mărit în raport cu anii precedenți numărul piețelor. Astfel, la acest capitol situația pare să fie mai bună, cu precădere comparativ cu anul 2012.

Per ansamblu, structura geografică a exporturilor se schimbă treptat, principalul partener cu o pondere semnificativă, de aproximativ 65,1%, fiind țările UE. Astfel, ponderea României de circa un sfert din valoarea totală a exporturilor depășea cota țărilor CSI în ansamblu, care se cifra la circa 20%.

Geografia exporturilor se modifică, dar schimbările nu se datorează performanțelor deosebite ale țării pe piețele externe. În 2016 cea mai mare contribuție asupra creșterii valorii exporturilor a avut-o livrările către piețele UE (5,8%) și alte state exclusiv cele din spațiul CSI (2,1%). Cu excepția Ucrainei și Azerbaidjanului, exporturile către celelalte țări din CSI s-au redus sub aspect valoric. În perioada anilor 2011–2016, valoarea exporturilor a cunoscut un ritm mediu anual descrescător, ca rezultat al contractării livrărilor către țările CSI cu circa 1,8 p.p. anual, dar și către UE (-0,4 p.p.).

Activitatea investițională, de rând cu comerțul exterior și creșterea economică globală, a cunoscut evo-

luții modeste în 2016. Țările dezvoltate, inclusiv UE, precum și economiile în tranziție, au fost destinațiile cele mai atractive. Din păcate, Republica Moldova, la fel ca și economiile în tranziție din Europa de Sud-Est, nu se numără printre acestea.

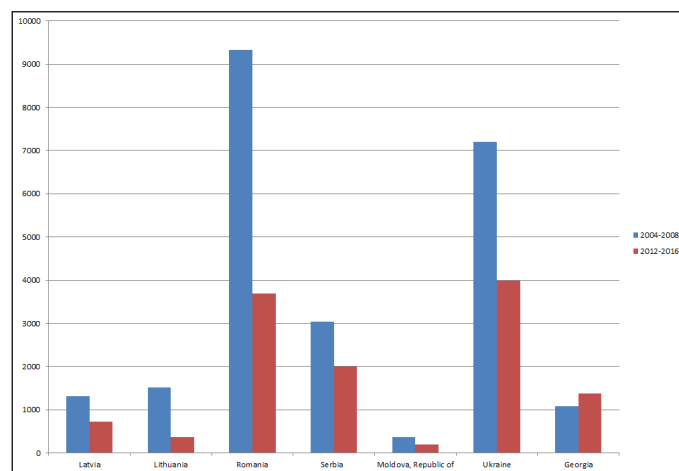
Influxul de ISD a scăzut al treilea an consecutiv, înregistrând cea mai mică valoare în perioada anilor 2004–2016, circa 146 mil. USD. Astfel, pornind de la valoarea investițiilor atrase de către alte economii în tranziție, Republica Moldova se dovedește a fi o destinație puțin atractivă pentru investitorii străini. Totodată trebuie de notat că în majoritatea statelor de referință valoarea medie a investițiilor străine, atrase anual în perioada ultimilor cinci ani, a fost semnificativ mai mică comparativ cu perioada pre-criză.

În acest segment de timp, s-a redus esențial ponderea influxului de ISD în valoarea investițiilor totale în toate statele de comparație. În 2016, creșterea FBC în Moldova s-a produs drept rezultat al sporirii variației stocurilor, care în ultimii ani a înregistrat variații relativ mari. Pe de altă parte, FBCF al doilea an consecutiv a scăzut în Republica Moldova. La fel, se atestă o diminuare generală a nivelului investițiilor totale în PIB.

Din punct de vedere sectorial, au avut de suferit domenii importante pentru dezvoltarea potențialului productiv în țară și anume: sănătatea și asistența socială, învățământul, industria prelucrătoare.

Productivitatea. În 2016, productivitatea muncii a fost în creștere comparativ cu anul precedent cu aproximativ 3,5%, cele mai dinamice sectoare fiind agricultura și industria.

Sub aspect sectorial, cea mai mică productivitate, reevaluată la prețurile anului 2010, se înregistrează în agricultură – 28,9 mii lei. În termeni reali acest nivel este de circa 2,2 ori mai mic față de cel înregistrat în medie pe economie (62,4 mii lei/ persoană ocupată), de 3,4 ori mai mic decât productivitatea muncii în

Figura 6. Valoarea medie anuală a influxului de ISD (mil. USD) în anii 2012–2016 comparativ cu 2004–2008

Sursa: Conform datelor UNCTAD.

industrie (96,9 mii lei/persoană ocupată), de 2,6 ori mai mic față de cel din servicii (75,4 mii lei/ persoană ocupată).

Deși a înregistrat un spor al productivității muncii mai înalt ca statele de comparație (cu excepția Georgiei), Republica Moldova continuă să ocupe o poziție inferioară după nivelul productivității. Datele denotă că în perioada 2007–2016 Georgia a avut cel mai înalt nivel de creștere medie anuală – 7,1%, Moldova ocupând locul doi – 5,8%.

După cum se știe, un nivel redus al productivității muncii nu poate să ducă la o compensare adecvată a eforturilor depuse. Salariul mediu lunar net pentru Moldova a evoluat mai lent comparativ cu alte state. În perioada de după anul 2009 și până în anul 2016 Moldova și-a înrăutățit poziția având și cel mai mic salariu (cu excepția Ucrainei).

Dinamica mediului de afaceri. Analizând indicatorii care caracterizează calitatea mediului de afaceri, e de menționat că în 2016 acesta înregistrează tendințe multidirecționale – o ușoară creștere a numărului de întreprinderi active (care prezintă rapoarte BNS), totodată o scădere semnificativă a numărului de întreprinderi noi create, în special:

a) creșterea *numărului total de întreprinderi* (întreprinderi active, care înregistrează și prelucrează rapoartele financiare), și, concomitent, a indicatorului *Densitatea întreprinderilor la 1 000 de locuitori în economia națională* după diminuarea acestora în perioada anterioară (creșterea ultimului indicator este condiționată, de asemenea, și de reducerea *Numărului total de locuitori*);

b) diminuarea indicatorului *Creșterea netă a întreprinderilor noi create*, al căror nivel a constituit doar 77,8% în comparație cu anul precedent;

c) diminuarea indicatorului *Ritmul mediu anual de creștere a întreprinderilor noi create* în Republica Moldova în perioada ultimilor cinci ani: ritmul mediu anual de creștere/reducere în anii 2011–2016 a constituit 86,6%, fiind mai mic decât indicatorul similar pentru anii 2010–2015 care a constituit 91,1%;

Calitatea mediului de afaceri conform Raportului Global al competitivității. În perioada analizată locul Republicii Moldova s-a înrăutățit cu -16 poziții conform clasamentului dat [6].

Cele mai inferioare locuri în clasament Republica Moldova le ocupă la indicatorii *Inovații* (locul 133), *Dezvoltarea pieței financiare* (locul 129), *Instituțiile* (locul 128), *Sofisticarea afacerilor* (locul 127) și *Dimensiunea pieței* (locul 124).

În perioada analizată, Republica Moldova nu a înregistrat nicio schimbare pozitivă. Dimpotrivă, toate schimbările au fost negative și doar la pilonul *Sofistica-*

rea afacerilor poziția țării nu s-a schimbat, rămânând pe locul 127 ca și în anul anterior. Cele mai semnificative schimbări negative s-au înregistrat la pilonii:

▪ *Situația macroeconomică* (-45 poziții), această schimbare fiind determinată de înrăutățirea drastică a poziției la indicatorii *Economiiile naționale brute* (*Gross national savings % GDP*) (-35 poziții); *Inflația* (*Inflation annual % change*) (-27 poziții); *Datoria publică* (*General government debt, % GDP*) (-17 poziții); *Rata de credit a țării* (*Country credit rating 0-100*) (*best*) (-9 poziții).

▪ *Dezvoltarea pieței financiare* (-14 poziții), schimbare determinată de înrăutățirea tuturor indicatorilor, în special – *Accesibilitatea serviciilor financiare* (*Affordability of financial services*) (-23); *Servicii financiare care satisfac nevoile afacerilor* (*Financial services meeting business needs*) (-12); *Disponibilitatea capitalului de risc* (*Venture capital availability*) (-10).

▪ *Învățământul superior și formarea profesională* (-12 poziții), schimbare determinată de înrăutățirea poziției la indicatorii *Accesul la Internet în școli* (*Internet access in schools*) (-13); *Gradul de înscriere în învățământul secundar* (*Secondary education enrollment rate gross %*) (-8); *Calitatea școlilor de management* (*Quality of management schools*) (-7); *Gradul de pregătire a personalului* (*Extent of staff training*) (-7).

CONCLUZII

Evoluțiile economice ale Republicii Moldova în ultimii ani nu au deviat mult de la tendințele internaționale. La anumiți indicatori – creștere economică, comerț exterior, mediul de afaceri – am evoluat oarecum mai bine. Însă o serie de constrângeri, inclusiv de ordin național, erodează potențialul de dezvoltare. Discrepanțele rămân a fi semnificative comparativ cu țările UE și Serbia. Iar Georgia și Ucraina ar putea și ele în câțiva ani să se distanțeze de Republica Moldova. Influxul anual de ISD în Georgia a depășit de peste 10 ori pe cel al Republicii Moldova în 2016. Astfel dacă intrările de investiții directe în Moldova în 2016 nu atingeau nici 150 mil. USD, în Georgia acestea au constituit circa 1,7 mild. USD. Corespunzător, pe cap de locuitor, Georgia a primit cele mai multe ISD în 2016 – 417 USD, iar stocul de ISD în PIB s-a ridicat până la 99%. Fluxul investițiilor străine directe în Ucraina per capita a fost semnificativ mai mic, circa 70 USD, dublu față de cel din Republica Moldova. În Ucraina însă, ca urmare a crizei economico-politice și conflictelor militare, în ultimii ani investițiile străine s-au redus semnificativ.

Republica Moldova înregistrează printre cele mai înalte ritmuri de creștere economică comparativ cu

celelalte state. În 2016, doar România a evoluat mai rapid, pe termen mediu cea mai înaltă dinamică a înregistrat Georgia. Totodată, discrepanțele, comparativ cu toate statele de referință, inclusiv cu media UE, rămân a fi foarte mari.

În pofida creșterii, relativ înalte, comparativ cu statele din regiune, performanțele de dezvoltare ale țării rămân a fi foarte modeste, iar potențialul neexploatat:

- mai întâi, ar fi de menționat că avansul economic de 4,1% s-a produs pe fundalul bazei de comparație joasă;

- agricultura a contribuit cel mai mult la creșterea PIB-ului, în timp ce industria a stagnat;

- după criza anilor 2008–2009 a devenit o tendință intrarea economiei în declin o dată la trei ani;

- mediul investițional este incert, iar în 2018 va fi și mai provocator în condițiile alegerilor electorale;

- oamenii de afaceri acuză probleme serioase în atragerea capitalului uman în producție, pe lângă alte constrângeri majore sistemice existente (corupția, instabilitatea guvernării și, corespunzător, a politicilor conform Raportului Global al Competitivității 2016-2017);

Republica Moldova este privită critic și de către principalii donatori externi, angajându-se să își corijeze comportamentul.

În pofida unor realizări în domeniul sănătății populației din Republica Moldova, potențialul de sănătate nu s-a mărit, iar starea de sănătate a populației, continuă să se deprecieze în timp (odată cu vârsta). Aceasta vorbește fie de ineficiența investițiilor, fie de volumul mic al lor. Totodată, trebuie de coordonat cu faptul că starea de sănătate depinde, în mare măsură, de capitalul educațional, dezvoltarea economică și calitatea vieții. O populație în stare proastă de sănătate este susceptibilă să genereze cheltuieli globale mai mari, atât din cauza costurilor directe, cât și în urma celor indirecte, legate de sănătatea slabă, cum ar fi creșterea efectivului persoanelor inactive parțial sau total în timpul anilor productivi de muncă și povara pensionarilor nesănătoși. După cum sugerează experiența țărilor europene dezvoltate, cheltuielile pentru sănătate nu reprezintă doar un cost, ci o investiție pentru a reduce povara din costurile pentru diagnosticarea și tratarea bolilor și deficiențele și dezabilitățile care rezultă din acestea.

Procesul ireversibil de îmbătrânire a populației va crește probabil cererea de asistență medicală, reducând, de asemenea, dimensiunea relativă a populației active. Un fapt inevitabil, ce rezultă și din proiecțiile

Comisiei Europene, este că, în cazul în care oamenii pot rămâne sănătoși pe măsură ce trăiesc mai mult, creșterea cheltuielilor pentru sănătate din cauza îmbătrânirii populației ar fi redusă la jumătate. Un accent aparte se cere a fi pus și pe prevenirea mai eficientă a bolilor.

Competitivitatea țării pe piețele externe este joasă. Moldova pare a fi prinsă în „capcana calității joase a exporturilor”, care, conform unui studiu realizat, se referă la țările care înregistrează tendințe negative ale valorii unitare a exporturilor sau ale ratelor valorii unitare; care se specializează în industrii cu intensitate joasă, în tehnologii sau în segmentele ce generează o calitate joasă în cadrul industriilor.

Cu excepția Uniunii Europene care, după criza anilor 2009, a reușit să transforme balanță comercială deficitară în una activă, toate statele urmează să-și ajusteze balanțele, dar cu precădere Georgia și Moldova unde ponderea deficitului comercial în PIB este foarte mare: circa 30% în Moldova și aproximativ 36% în Georgia. Deși amploarea variază, în mare parte, toate statele de referință se confruntă cu probleme comune ce afectează balanța cu bunuri: exporturi dominate de sectoare intensive în bunuri primare și resurse naturale; forță de muncă ieftină și producție cu valoare adăugată joasă; constrângeri de a pătrunde și a se menține pe piețele noi; reprezentarea modestă pe piețele externe; informarea insuficientă privind piețele de desfacere; subdezvoltarea clusterelor ș.a.

BIBLIOGRAFIE

1. HG nr. 4 din 14 ianuarie 2014 cu privire la aprobarea Foii de parcurs privind ameliorarea competitivității Republicii Moldova. Monitorul Oficial, nr. 17-23, art. Nr : 27, 24.01.2014

2. Trade Competitiveness Diagnostic Toolkit (<http://siteresources.worldbank.org/INTRANETTRADE/Miscellaneous/22955722/TCDtoolkitvJune2011.pdf>)

3. [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:At-risk-of-poverty_rate_after_social_transfers_by_most_frequent_activity_status_2015_\(%25\)_YB17.png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:At-risk-of-poverty_rate_after_social_transfers_by_most_frequent_activity_status_2015_(%25)_YB17.png)

4. <http://www.un.org/millenniumgoals/poverty.shtml>; HDI Report 2016

5. Minimum Wage Fixing Convention, 1970 (No. 131). http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEX-PUB:12100:0::NO::P12100_INSTRUMENT_ID:312276

6. The Global Competitiveness Report 2015–2016: Full Data Edition, World Economic Forum (http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2015-16.pdf)